

KRIMINĀLTIESĪBU APAKŠNOZARE

NOZIEDZĪGA NODARĪJUMA – VAJĀŠANA – SASTĀVA RAKSTUROJUMS

Aldona Kipāne, Dr. iur.

Rīgas Stradiņa universitātes Juridiskā fakultāte, Latvija

E-pasts: aldonakipane@inbox.lv

Abstract

From January 1, 2018, amendments to the Criminal Law, which provide criminal liability for the persecution of a person, came into force in Latvia. The constituent elements of persecution are defined as a specific form of violence.

The aim of the paper is to describe the constituent elements of persecution based on the theory and practice of criminal law. During the study, the author provides a framework of the criminal law theory and outlines the elements of the persecution. The object of the study is the criminal relations, which arise from the persecution of another person. The subject of the study is the criminal legal framework to be followed for the determination of criminal liability.

The following legal interpretation methods and approaches have been used in the study: grammatical, systematic, teleological, and historical, as well as analytical method for analysing doctrine and practice of criminal law. Doctrines of criminal law, national legislation, and the sources of legal literature relevant to the aim of the paper have been in the study, too.

The analysis carried out leads to the conclusion that persecution covers a wide range of socio-psychological behaviour that manifests in the sacrifice's victimization and specific harm caused to him/her. Persecution is an active illegal, threatening activity in the form of repeated or lasting tracking, surveillance of another person, expressing threats or unsolicited communication with such a person, if victim have had reasonable grounds to fear for their safety or the safety of their relatives.

Keywords: *criminal liability, persecution, activity, criminal offence, constituent elements of a criminal offence.*

Ievads

Latvijā kriminālatbildība par personas vajāšanu paredzēta no 2018. gada 1. janvāra. Lai personu sauktu pie kriminālatbildības, jābūt stingram tiesiskam pamatam, proti, tikai likums var noteikt, kas ir noziedzīgs nodarījums, un paredzēt par to atbildību – nav noziedzīga nodarījuma bez likuma (*nullum crimen sine lege*), un sods draud tikai par likumā noteiktu noziedzīgu nodarījumu (*nullum crimen, nulla poena sine lege*). Savulaik Latvijas tiesību zinātnieks Pēteris Lejiņš norādījis, ka vispārzināmais romiešu tiesību princips “*nullum crimen sine lege*” nosaka, ka par noziedzīgu nodarījumu var runāt vienīgi tajos gadījumos, kad „aizrādījums formulēts no varas: 1) tādā veidā nedrīkst uzvesties; 2) kas tā uzvedīsies, saņems sodu¹”.

Krimināllikuma (turpmāk KL²) 1. pantā noteikts, ka pie kriminālatbildības saucama un sodāma tikai tāda persona, kura ir vainīga noziedzīga nodarījuma izdarīšanā, tas ir, kura ar nodomu (tīši) vai aiz neuzmanības izdarījusi KL paredzētu nodarījumu, kam ir visas noziedzīga nodarījuma sastāva pazīmes. KL sastāva jēdziens netiek definēts, taču no KL 1. panta izriet, ka noziedzīga nodarījuma sastāvs veido kriminālatbildības pamatu. Pirmās neatkarīgās Latvijas valsts izcilākais krimināltiesību zinātnieks Pauls Mincs rakstīja, ka kriminālatbildība pati par sevi nemaz nav iespējama, ja nav noziedzīga nodarījuma sastāva.

Raksta mērķis ir, pamatojoties uz krimināltiesību teoriju un praksi, analizēt noziedzīga nodarījuma – vajāšana – sastāva elementus. Noziedzīga nodarījuma sastāvs (latīņu val. *corpus delicti*) ir Rietumu jurisprudences termins, kas pamatojas uz principa, ka ir jāpierāda, ka ir noticis noziedzīgs nodarījums un persona ir sodāma par šo nodarījumu. Bleka juridiskajā vārdnīcā (*Black's Law Dictionary*) “*corpus delicti*” definēts kā faktiski izdarītā noziedzīgā nodarījuma fakts³. Tiesību

<https://doi.org/10.17770/acj.v1i89.4420>

This journal is distributed with an international license:
Creative Commons Attribution 4.0 International License

doktrīnā atzīts, ka noziedzīga nodarījuma sastāvs (*corpus delicti*) ir likumā paredzēto visu objektīvo un subjektīvo pazīmju kopums, kas ir nepieciešams un pietiekams, lai atzītu kaitīgu darbību vai bezdarbību par noteikta veida noziedzīgu nodarījumu⁴. Tādejādi pamatoti atzīt, ka personas izdarīts noziedzīgs nodarījums ir kriminālatbildības faktiskais (materiālais) pamats, savukārt kriminālatbildības juridiskais pamats ir noziedzīga nodarījuma sastāvs, kas jākonstatē personas nodarījumā. Oficiāli noziedzīga nodarījuma izdarīšanas fakta konstatēšana notiek kriminālprocesā. Tieši KL saturs nosaka kriminālprocesa uzsākšanas pieļaujamību⁵. Jānorāda, ka jēdziens “sastāvs” ir teorētisks, kas līdz šim kalpojis gan kā noziedzīga nodarījuma definīcijas sastāvdaļa, gan kā palīgs nošķirt noziedzīgu nodarījumu kā konkrētu dzīves atgadījumu no tā juridiskā novērtējuma, gan kā instruments noziedzīga nodarījuma elementu strukturizēšanai un analizēšanai krimināltiesību zinātnē un praksē⁶.

Pētījuma objekts ir krimināltiesiskās attiecības, kas rodas, personai izdarot citas personas vajāšanu, pētījuma priekšmets – krimināltiesiskais regulējums, kas jāievēro kriminālatbildības noteikšanai.

Temata aktualitāti nosaka specifiskās īpatnības, kas izpaužas termina “vajāšana” krimināltiesiskajā kontekstā. Personas vajāšanas aktualitāti valstī apstiprina kriminālās statistikas dati, kas parāda, ka jau 2018. gada pirmajos divos mēnešos par vajāšanu uzsākti pieci kriminālprocesi⁷, bet 2018. gada laikā valstī reģistrēti 47 vajāšanas gadījumi. Visvairāk vajāšanas gadījumu reģistrēti Rīgā – 28 jeb 59,5 %, pa vienam Daugavpilī un Liepājā, 17 gadījumi reģistrēti Latvijas novados – Talsu novadā – 9, Kuldīgas novadā – 2, pa vienam gadījumam – Cēsu, Dobeles, Dundagas, Gulbenes, Preiļu un Viļānu novadā⁸. Savukārt 2019. gadā reģistrēti 54 vajāšanas gadījumi (visvairāk reģistrēti Rīgā – 27 (50 %)); Jūrmalā 2 gadījumi, viens gadījums reģistrēts Liepājā, Rēzeknē un Ventspilī⁹.

Pētījumā izmantotas tiesību normu iztulkošanas metodes: gramatiskā, sistēmiskā, teleoloģiskā un vēsturiskā, kā arī analītiskā metode, analizējot krimināltiesību doktrīnu un praksi. Pētījumā izmantoti krimināltiesību doktrīnas, nacionālie tiesību akti un juridiskās literatūras avoti saskaņā ar darba mērķim. Atbilstoši ir citēt profesores Valentijas Liholajas norādīto: “Tikai konstatējot pilnīgu atbilstību starp nodarījuma faktiskajām pazīmēm un konkrēta noziedzīga nodarījuma sastāva pazīmēm un to sakritību, ir pamats atzīt, ka izdarīts noziedzīgs nodarījums un to pareizi kvalificēt saskaņā ar attiecīgo KL normu (pantu, panta daļu, punktu). Ja kaut vai pēc vienas pazīmes šādu sakritību nevar konstatēt, personas nodarījumā nav konkrēta noziedzīga nodarījuma sastāva un nav arī pamata tās saukšanai pie kriminālatbildības¹⁰.” Izmeklējot un iztiesājot kriminālprocesu, tiek veikta nodarījumu kvalifikācija, kad konkrētas situācijas pazīmes tiek salīdzinātas ar attiecīgu KL normu un tiek izdarīts secinājums par tiesību normas un faktisko apstākļu atbilstību un sakritību. Noziedzīga nodarījuma kvalifikācija ir pilnīgas atbilstības konstatēšana starp noziedzīga nodarījuma faktiskajām pazīmēm un KL normā (pantā, panta daļā, punktā) paredzētā konkrētā noziedzīgā nodarījuma sastāva pazīmēm¹¹. Personas rīcība var tikt sodīta tikai tad, ja attiecīgā rīcība atzīta par noziedzīgu ar spēkā esošu, pietiekami precīzu rakstītu krimināltiesību normu, kas paredz pietiekami precīzu sodu¹². Krimināltiesību teorijā atzīts, ka noziedzīga nodarījuma kvalifikācija ir dinamisks process, kas norisinās visās kriminālprocesa stadijās, un katrai no tām ir sava specifika.

Vēsturiski Latvijas krimināltiesību teorijā un praksē atzīst noziedzīga nodarījuma ārējās izpausmes (objekts un objektīvā puse) un iekšējās izpausmes (subjekts un subjektīvā puse) kopību. Noziedzīga nodarījuma sastāva teorētiskai analīzei krimināltiesībās tiek izdalīti četri noziedzīga nodarījuma sastāva elementi – noziedzīga nodarījuma objekts, objektīvā puse, subjekts un subjektīvā puse.

Vajāšanas sastāva juridiskā analīze

KL 132.¹ pantā (Vajāšana) noteikts, ka **par vairākkārtēju vai ilgstošu citas personas izsekošanu, novērošanu, draudu izteikšanu šai personai vai nevēlamu saziņu ar šo personu, ja tai ir bijis pamats baidīties par savu vai savu tuvinieku drošību,**– soda ar īslaicīgu brīvības atņemšanu vai ar piespiedu darbu, vai ar naudas sodu.

Atbilstoši personas vai sabiedrības interešu apdraudējuma raksturam un kaitīgumam noziedzīgi

nodarījumi iedalāmi kriminālpārkāpumos un noziegumos. Noziegumi iedalāmi šādi: mazāk smagi noziegumi, smagi noziegumi un sevišķi smagi noziegumi (KL 7. panta 1. daļa). Saskaņā ar minēto klasifikāciju **vajāšana ir kriminālpārkāpums**.

Vajāšanas sastāvs ir noteikts kā īpašs vardarbības veids. No valodniecības aspekta latviešu valodā *vajāt* nozīmē 1) sekot (kam), lai to notvertu; dzīties pakaļ; 2) uzmācīgi, neatlaidīgi vērsties (pie kāda), traucēt; pastāvīgi nodarbināt kāda prātu, domas¹³. Vajātāji nav homogēna personu grupa. Vajātājs var būt ģimenes loceklis, bijušais partneris, paziņa vai arī pilnīgi svešs cilvēks, kas uzskata, ka viņu ar upuri saista tuvas attiecības. Vārds *izsekot* nozīmē neatlaidīgi, sistemātiski novērot, sekojot (kādam) novērot, uzmanīt (to), izzināt, iegūt informāciju (par to), piemēram, viņa atrašanās vietu, darbības mērķus. Vārds *novērot* – ilgstoši vai atkārtoti vērot, lai ko secinātu; izsekot ar acīm, arī uzmanīt. Savukārt vārda *draudēt* skaidrojums ir biedēt (kādu), censties ietekmēt, solot nodarīt ko ļaunu, bet draudi ir iebiedēšana, solījums nodarīt ļaunu (kādam)¹⁴. Iesaistīšanās nevēlamā saskarsmē ir arī aktīva sazināšanās ar vardarbības upuri, izmantojot jebkādas pieejamos sakaru līdzekļus. Vajāšana var ietvert arī informācijas ievākšanu par personu, piemēram, komunicējot ar vajātajai personai tuvu cilvēku. Kibervajāšana tiek definēta kā izsekošana tiešsaistē. Tas nozīmē atkārtotu interneta vai citu elektronisko līdzekļu izmantošanu, lai uzmāktos, iebiedētu vai biedētu kādu personu vai grupu. Kibervajāšana veikšana var izpausties kā seksuāla uzmākšanās, nepiemēroti kontakti vai nevēlama uzmanība upura privātajai dzīvei un ģimenes aktivitātēm¹⁵.

Noziedzīgs nodarījums nav iedomājams bez objekta, pret kuru tas vērsts. Vēsturiski Latvijā kā noziedzīga nodarījuma objekts tiek atzīts apdraudētās intereses. Profesors Pauls Mincs norādījis “ar noteikta veida labumu saprot tiesību apsargātu labumu”¹⁶. Katrs noziedzīgs nodarījums ir vērsts pret kādu interesi, kurai nodara vai var nodarīt kaitējumu. Par šādu objektu var būt katrs tiesību apsargāts labums. Profesors Uldis Krastiņš norāda, ka interese ietver gan tiesisku labumu, mantiskas, nemantiskas vērtības, gan sabiedriskās attiecības. Tikai tad, ja šo interešu aizskārums ir krimināli prettiesisks, tad vainīgās personas krimināli sodāmas un apdraudētā interese kļūst par noziedzīga nodarījuma objektu¹⁷.

Mūsdienās juridiskajā literatūrā ir pārstāvētas četras noziedzīga nodarījuma objekta teorijas un par noziedzīga nodarījuma objektu tiek atzītas 1) sabiedriskās attiecības; 2) tiesiski aizsargāts labums; 3) apdraudētās intereses; 4) konkrēti cilvēki vai cilvēku grupas, kam nodarīts kaitējums. Latvijas krimināltiesību teorijā izdala trīs noziedzīga nodarījuma objektu pakāpes: 1) vispārējais – kopīgs visiem noziedzīgiem nodarījumiem, tas ir, visu interešu kopums, ko aizsargā KL; 2) grupas – ir tādas pašas vai viena veida un savstarpēji saistītas vairākas intereses, kuras apdraud vesela noziedzīgu nodarījumu grupa. Noziedzīga nodarījuma grupas objekts dod iespēju klasificēt krimināltiesiskās normas pēc apdraudēto interešu rakstura un savstarpējās saistības; 3) tiešais objekts ir tās intereses, ko apdraud konkrēta veida noziedzīgs nodarījums, jo tieši šo interešu aizsardzībai likumdevējs izdevis attiecīgo normu, kuru klasificējot, izšķir galveno tiešo objektu, papildu tiešo objektu, fakultatīvo objektu¹⁸.

Analizējamā krimināltiesību norma atrodama KL Sevišķās daļas XIII nodaļā “Noziedzīgi nodarījumi pret personas veselību”, līdz ar to grupas objekts ir cilvēka veselība, ar ko saprot organisma dabisko stāvokli, cilvēka ķermeņa orgānu un audu normālu funkcionēšanu. Taču ar cilvēka veselību saprot ne tikai tīri fizioloģisko organisma stāvokli, bet arī personas sociālo un sabiedrisko nozīmīgumu. Ārstniecības likuma¹⁹ 3. pantā definēts, ka veselība ir fiziska, garīga un sociāla labklājība, valsts un tautas pastāvēšanas un izdzīvošanas dabiskais pamats. Savukārt šī kriminālpārkāpuma **tiešais objekts ir personas drošība, personas psiholoģiskā integritāte**. Fiziskās un psiholoģiskās integritātes, kā arī brīvības intereses ir katra indivīda pamattiesības, kuras valstij ir pienākums aizsargāt. Eiropas Savienības Pamattiesību hartas 2. un 6. pantā reglamentētas ikviena tiesības uz dzīvību, brīvību un drošību. Arī Latvijas Republikas Satversmes 89. un 111. pantā noteikts, ka valsts atzīst un aizsargā cilvēka pamattiesības un veselību saskaņā ar Satversmi, likumiem un Latvijas Republikai saistošajiem starptautiskajiem līgumiem. Jāpiekrīt viedoklim, ka ievēribas cienīgs ir fakts, ka likumdevējs krimināltiesību praksē un līdz ar to doktrīnā ievieš pilnīgi jaunu dimensiju, proti, emocionālo vardarbību, kas līdz šim krimināltiesību aspektā tika vērtēta ļoti ierobežoti²⁰.

Autore piekrīt profesora Ulda Ķīņa secinājumam, ka Latvijas Republikas Satversmes 96. pants aizsargā gan personas psiholoģisko, gan fizisko integritāti. No tā izriet, ka personai ir tiesības uz drošību – “miera garantiju” dzīvot un netraucēti īstenot savas likumiskās intereses gan reālā vidē, gan kibertelpā²¹. Latvijas krimināltiesību sistēma nodarījumos, kas vērsti pret veselību, ir pilnībā atzinusi personas integritāti, tas ir, fizisko un garīgo veselību.

Vajāšanas jēdziena skaidrojums ietver nepieciešamību darbībām būt neatlaidīgām, traucējošām un ilgstošām, lai tās varētu definēt kā vajāšanu. Jāpastāv objektīviem apstākļiem, kas pamatoto drošības apdraudējumu. Tādējādi vēlams, lai apdraudētā persona fiksē sistemātiski izteiktos draudus, piemēram, saglabājot mobilajā telefonā īsziņas ar izteiktajiem draudiem vai jebkuru citu saraksti, kas liecinātu par to, ka persona tiek vajāta. Vajāšana var būt saistīta ar visa veida vardarbību – no draudiem līdz pat nonāvēšanai.

Latvijas krimināltiesību teorijā atzīts, ka noziedzīga nodarījuma objektīvā puse ir personas uzvedības ārējā izpausme, kas rada vai var radīt kaitīgas izmaiņas apkārtējā pasaulē²². Ārēji objektīvā puse var izpausties kā darbība un kā bezdarbība. Noziedzīga nodarījuma objektīvā puse ārēji visbiežāk izpaužas kā darbība.

No objektīvās puses vajāšanas sastāvu raksturo aktīvas darbības, kas var izpausties dažādās formās. Darbība kā cilvēka uzvedības ārēja izpausme ir viņa aktīva iejaukšanās apkārtējās pasaules notikumos, parādībās un norisē. Krimināltiesiskā nozīmē darbība ir cilvēka aktīva, kaitīga un prettiesiska uzvedība, kas pauž personas apzinātu gribu, un tā ir vērsta pret noziedzīgā nodarījuma objektu, nodarot vai radot draudus nodarīt kaitējumu ar KL aizsargātām interesēm²³. Ar darbību jāsaprot arī tie procesi, ko vada vai izmanto cilvēks²⁴. Likumprojekta “Grozījumi Krimināllikumā” anotācijā²⁵ skaidrots, ka vajāšanas panta mērķis ir atklāt tādas vardarbīgas rīcības modeļa kriminālo būtību, kuras atsevišķie elementi, ja tie tiek apskatīti atsevišķi, ne vienmēr ir nelikumīga darbība. Lielākā daļa valstu, kas atzīst vajāšanu par sodāmu noziedzīgu nodarījumu, normatīvajos aktos neiekļauj izsmēlošu darbību uzskaitījumu, vienlaikus saglabājot divus būtiskus elementus – atkārtota uzvedība un nodoms. Vajāšana no objektīvās puses izpaužas kā vairākkārtēja vai ilgstoša 1) citas personas izsekošana; 2) citas personas novēršana, 3) draudu izteikšana šai personai, 4) nevēlamā saziņa ar šo personu.

Kā piemēru var minēt tiesas prakses aprakstu: *2019. gada oktobrī Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesa personu B. atzina par vainīgu KL 132.¹ panta pirmajā daļā paredzētajā noziedzīga nodarījuma izdarīšanā un noteica sodu – 120 piespiedu darba stundas un EUR 1000 kompensācija katram cietušajam. Saskaņā ar apsūdzību laika posmā no 2018. gada janvāra līdz septembrim Trīsciema? apkaimē, Rīgā, persona B aiz naida un ar nodomu iedvest bailes saviem kaimiņiem no savas mājas demonstratīvi novēroja viņu īpašumu, uzņēma vairāk nekā 1000 fotogrāfiju ar zibspuldzi, kā arī spīdināja ar lāzera staru kaimiņu nepilngadīgos bērnus. Turklāt izvietoja videokameru un prožektorus uz kaimiņu pagalmu, kā arī informēja, ka redz īpašumā notiekošo, neskatoties uz to, ka uz logiem ir uzlīmētas spoguļplēves*²⁶.

Vajāšanu/kibervajāšanu var izdarīt vairākos veidos, tā aptver plašu sociālpsiholoģisku uzvedību spektru²⁷. Autore norāda, ka vajāšanas/kibervajāšanas saturā ietilpst virkne rīcību, aizskarot svešas vai pazīstamas personas:

- regulāra (vairākkārtīga) upura izsekošana ierastajās ikdienas gaitās (piemēram, ceļā no mājām uz darba vietu, mācību iestādi, veikalu un citām vietām, kuras upuris mēdz regulāri apmeklēt), atrodoties pie personas privātīpašuma vai iekļūstot tajā;
- uzmākšanās, nepiedienīgu piedāvājumu izteikšana, sūtīšana uz telefonu, e-pastu vai sociālo tīklu;
- upura biedēšana (šāda satura telefona zvani, sūtījumi uz e-pastu u. tml.);
- uzmācīga vai nevēlama kontaktēšanās vai paziņošana citai personai par to, ka tā tiek novērota;
- nevēlamu e-pastu un īsziņu sūtīšana,
- fiziska sekošana vardarbības upurim, ierodoties viņa darbavietā, sporta vai izglītības iestādē;
- sūtot, piegādājot, novietojot materiālu vai objektu vajātajai personai pieejamā vietā bez jebkāda iemesla;
- nevēlama un nepatīkama sazināšanās ar darba devēju, darba kolēģiem vai kaimiņiem;

- sekošana personai virtuālajā vidē (tērzētavās, sociālo tīklu mājaslapās u. tml.);
- regulāra, uzmācīga un biedējoša kontaktēšanās ar upuri – ar telefona, īsziņu, e-pasta starpniecību (biežāk tiek sūtītas īsziņas vai zvanīts vēlu vakarā un naktī);
- personas slepena fotografēšana, novērošana vai noklausīšanās (t. sk. attālināti piekļūstot cietušā datoram, slepeni izvietojot videokameras upura dzīvesvietā utt.);
- uzmācīga dažādu dāvanu pasniegšana upurim (piemēram, regulāra ziedu, mīlestības vēstuļu nosūtīšana, dāvanu atstāšana pie upura mājvietas durvīm);
- aizskaroši un nepatīkami komentāri, regulāra aizskarošu, biedējošu un divdomīgu komentāru izteikšana par upuri interneta vidē (piemēram, sociālajos portālos *draugiem.lv*, *facebook.com* u. c.);
- mērķtiecīga personas diskreditēšana virtuālajā vidē (viltus konta izveidošana, paziņojuma sūtīšana citiem upura vārdā u. tml.);
- neslavas celšana, publicējot un izplatot nomelnojošu, izdomātu informāciju par personu (sludinājumu izvietošana ar upura personas datiem par kāda pakalpojuma sniegšanu, piemēram, intīmpakalpojumu u. c.);
- nepatiesas ziņas ģimenes locekļiem un darba biedriem, draudi un šantažēšana;
- upura radnieku, draugu un darba kolēģu regulāra un sistemātiska ietekmēšana – stāsta par upuri nepatiesas un apmelojošas ziņas vai cenšas pārliecināt, cik vajātājam ir svarīgas attiecības ar upuri, cik ļoti viņš viņu mīl;
- var ietvert arī informācijas ievākšanu par personu, piemēram, komunicējot ar vajātājai personai tuvu cilvēku;
- draudi upurim, ka var ciest pats upuris, viņa bērni, tuvinieki un draugi;
- kopīgo bērnu iesaistīšana un uzpirkšana ar dāvanām un solījumiem, lai tie mēģinātu ietekmēt upura uzvedību, visbiežāk, lai upuris atjaunotu kopdzīvi ar varmāku;
- regulāra dažādu apmēru bojājumu nodarīšana upura īpašumam (piemēram, automašīnas bojāšana, dzīvokļa durvju bojāšana, stiklu izsišana, mājdzīvnieku kropļošana vai nogalināšana, dzīvesvietas izdemolēšana);
- citas personas aizskaršana jebkurā citā līdzīgā veidā bez likumīga iemesla.

Pilnīgi pamatoti vajāšanas lietas var atzīt par komplicētām un sarežģītām gan no noziedzīga nodarījuma atklāšanas un izmeklēšanas aspekta, gan arī no noziedzīgo darbību faktiskas pārtraukšanas viedokļa, jo vajātāji mēdz būt tik apmāti ar savu ideju, ka viņi nebaidās saņemt sodu un pēc tam tāpat turpināt savas noziedzīgās darbības²⁸.

KL Sevišķās daļas normās likumdevējs, konstruējot materiāla sastāva noziedzīgus nodarījumus, kā noziedzīga nodarījuma objektīvās puses pazīmi ietvēris ne vien darbību vai bezdarbību, bet arī kaitīgās sekas, kas iestājušās darbības vai bezdarbības rezultātā. Kaitīgu seku kā obligātas pazīmes ietveršana noziedzīga nodarījuma sastāva objektīvajā pusē liecina par darbības vai bezdarbības kaitīgumu²⁹. Materiālos noziedzīga nodarījuma sastāvos neatņemama objektīvās puses pazīme ir arī cēloņsakarība, kas krimināltiesībās tiek saprasta kā objektīvā saikne starp prettiesisko darbību vai bezdarbību un to radītajām kaitīgajām sekām.

Likumdevējs analizējamajā pantā ir norādījis, ka darbības ir sodāmas tikai tad, ja personai ir bijis pamats baidīties. Tādējādi pēc noziedzīga nodarījuma sastāva konstruktīvajām (uzbūves) īpatnībām **vajāšana ir veidots kā materiāls sastāvs**.

Var piekrist viedoklim, ka zināms subjektīvisma elements šajā situācijā pastāv, jo objektīvi izvērtēt, vai personai ir, vai nav pamats baidīties, diezin vai būtu pilnīgi iespējams. Tomēr nav šaubu, ka būt aizsargātai no nelikumīga citas personas radīta psiholoģiskās integritātes apdraudējuma ir personas tiesības, bet dzīvot, nebaidoties par to, – likumiskā interese³⁰. Draudi ir viens no psihiskās vardarbības veidiem, un to mērķis ir cietušā iebiedēšana. Tas, vai draudi ir bijuši reāli, katrā gadījumā izlemj tiesa, ņemot vērā gan faktiskos lietas apstākļus, gan arī cietušā psihisko attieksmi pret izteiktajiem draudiem³¹. Pamatoti norādīt, ka vajāšana padara personu par upuri, radot bailes, nedrošību, trauksmi, bezpalīdzības sajūtu, nenoteiktību, satraukumu, emocionālu diskomfortu, nemieru, stresu un pilnībā izjaucot ierasto ikdienas dzīvi³². Visbiežāk vajāšana sastopama vardarbīgās

partnerattiecībās starp laulātajiem vai neregistrētā kopdzīvē dzīvojošām personām, vai arī starp bijušajiem partneriem. Piemēram, *bijušais draugs F nevēlas labprātīgi pārtraukt attiecības. F nepārtraukti zvana pa telefonu gan dienā, gan naktī, raksta īsziņas, zvana pie durvīm, rītos stāv pie dzīvokļa durvīm, kā arī draud, ka aplīs ar skābi, ja upuris neturpinās tikties ar viņu.* Var norādīt, ka kibervajāšana ir veids, ko varmākas izmanto, lai kontrolētu esošo vai bijušo dzīvesbiedri, izmantojot virkni tehnoloģiju, piemēram, uzstādot slēptās novērošanas kameras mājās, automašīnā vai citur, kur novērojamais mēdz uzturēties, kā arī pielieto noklausīšanās ierīces gan telpās, gan mobilajā tālrunī. Tāpat var tikt izmantotas navigācijas sistēmas upura izsekošanai³³.

Ieskatam var aplūkot vajāšanas upuru aptaujas datus: 22,6 % – izjuta bailes; 16,1 % – jutās terorizēti; 7,3 % – izjuta dusmas; 6,5 % – iebiedēti; 5,6 % – ieslodzīti, izjuta bezspēcību un pašnovērtējuma krišanos. Savukārt 31,4 % norādīja uz visu emociju spektru. Turklāt 90,3 % cietušo personu norādīja uz izturēšanās, uzvedības, paradumu, telefona numura vai dzīvesvietas maiņu, bet 40 % norādīja, ka mainījuši gan dzīvesvietu un telefona numuru, gan izturēšanos un paradumus³⁴. Saskaņā ar ES Pamattiesību aģentūras pētījuma “Vardarbība pret sievietēm. ES mēroga apsekojums” (publicēts 2014. gadā) no vajāšanas savas dzīves laikā Latvijā cieta 14 % sieviešu, 18 % ES sieviešu ir saskārušās ar vajāšanu, piemēram, saņēmušas aizvainojošus vai draudošus e-pastus, īsziņas vai zvanus, tikušas izsekotas. Turklāt 5 % – pēdējā gada laikā, kas nozīmē, ka 12 mēnešu laikā deviņi miljoni sieviešu piedzīvojušas vajāšanu. Latvijā ar to saskārušies 14 % sieviešu. Kibervajāšana, izmantojot e-pastu, īsziņas vai internetu, īpaši skar gados jaunas sievietes. Četri procenti no visām 18–29 gadus vecām sievietēm jeb 1,5 miljoni sieviešu 28 Eiropas Savienības valstīs ir saskārušās ar kibervajāšanu pēdējo 12 mēnešu laikā. Viena no piecām (21 %) sievietēm, kas cietusi no vajāšanas, to piedzīvojusi ilgāk nekā divus gadus. Vienai no piecām sievietēm (23 %), kuras cietušas no vajāšanas, pēc nopietnāka vajāšanas incidenta ir nācies mainīt tālruņa numuru vai e-pasta adresi³⁵.

Krimināltiesību teorijas kontekstā noziedzīga nodarījuma subjekts ir noziedzīgu nodarījumu izdarījusi pieskaitāma fiziska persona, kura nodarījuma brīdī sasniegusi KL paredzēto vecumu (14 gadus), un līdz ar to viņu par izdarīto nodarījumu var saukt pie kriminālatbildības un sodīt³⁶. Vispārējā subjekta pazīmes ir: 1) fiziska persona; 2) pieskaitāma persona; 3) sasniegusi vecumu, no kura iestājas kriminālatbildība; 4) persona ir izdarījusi Krimināllikumā paredzētu noziedzīgu nodarījumu. Norādītās pazīmes vistiešākā veidā ir saistītas ar kriminālatbildības jēdzienu. Tiesību teorijā norādīts, ka ziņas, kas raksturo personību un kurām ir krimināltiesiska nozīme, skar četrus cilvēka dzīves un darbības aspektus: 1) fizisko stāvokli, 2) psihisko stāvokli, 3) sociālo statusu un 4) tiesisko statusu, un to izvērtēšana ļauj, no vienas puses, noskaidrot personas noziedzīgās uzvedības cēloņus, tās noziedzīgo tieksmju stabilitāti, bet, no otras puses, noteikt maksimāli lietderīgo soda veidu, lai sasniegtu tā mērķi³⁷.

Bez vispārējā subjekta krimināltiesību teorijā izdala noziedzīga nodarījuma speciālā (īpašā) subjekta jēdzienu. Tās ir personas, kuras var būt tikai par noteiktu noziedzīgu nodarījumu kategoriju vai noteikta veida noziedzīga nodarījuma subjektu. Profesors Uldis Krastiņš norādījis, ka noziedzīga nodarījuma speciālais subjekts ir fiziska persona, kurai piemīt ne vien nodarījuma subjekta pamatpazīmes – pieskaitāmība un vecums, no kura iestājas kriminālatbildība, bet arī citas personai raksturīgas KL Sevišķās daļas panta dispozīcijā paredzētās īpašības, kas ir konkrētā noziedzīgā nodarījuma sastāva subjekta obligātās pazīmes³⁸. Tiek izdalītas šādas subjekta speciālās pazīmes, kas raksturo³⁹: 1) personas speciālo lomu, juridisko statusu; 2) personas demogrāfisko statusu vai fizioloģiju; 3) subjekta attiecības ar cietušo.

Vajāšanas subjekts var būt ikviena fiziska un pieskaitāma persona, kura sasniegusi četrpadsmit gadu vecumu, tātad vispārējs subjekts. Personai, kura veikusi vajāšanu (*ko mēdz saukt arī par stalkeru*), var būt dažādas personas un daudzveidīgas iezīmes. Pārsvārā vajātājs ir vīrietis, kurš vēlas attiecības ar sievieti, taču otra puse to nevēlas. Nereti starp vajātāju un upuri pagātnē pastāvējušas partnerattiecības⁴⁰. Tradicionāli vajātāju atkarībā no upura piesaistes iedala divās grupās:

- 1) persona, kura vajā nepazīstamas personas. Daži stalkeri traucē sabiedrībā pazīstamas personas, cerot tādā veidā iegūt objekta mīlestību. Dažkārt stalkleru piesaista kāda upura konkrēta izskata pazīme. Piemēram, Kanādā šāda tipa stalkeri ir apmēram aptuveni 12 %⁴¹;

2) persona, kura vajā pazīstamu personu. Lielāka daļa savus vēlas kontrolēt upurus neatkarīgi no tā, vai viņi ir bijušie partneri, laulātie, paziņas, kolēģi vai radnieki. Jāatzīst, ka esošo vai bijušo partnerattiecību ietvaros vajāšana ir īpaši bīstama, jo varmākas rīcībā ir plaša informācija par upuri, piemēram, zināmi viņa ieradumi, ikdienas gaitas, darba vieta un cita informācija. Piemēram, Kanādā 88 % cietušo ietilpst šajā kategorijā⁴². Daudzos gadījumos vajāšana ir vardarbības ģimenē elements kā vardarbīga kontrole. Tā ir tādu darbību kopums, kas ietver aizskaršanu, seksuālu piespiešanu, draudus, pazemošanu, iebiedēšanu vai citas vardarbīgas darbības, kuru mērķis ir kaitēt, sodīt vai iebiedēt aizskarto personu⁴³.

Dr. iur. Džena Andersone, veicot aptauju, konstatēja, ka no 165 aptaujātajiem respondentiem piecos gadījumos incidenti tika raksturoti kā vajāšana:

- visos gadījumos vajāšana sākusies internetā, kur sociālajos tīklos sūtīti uzmācīgi piedāvājumi, nepatīkama satura vēstules u. tml.;
- četros gadījumos vajātājs bijis vīriešu dzimuma persona, kuru cietusī puse vispār nepazīst. Tikai vienā gadījumā vajāšana veikta no pašreizējā partnera bijušās draudzenes puses, un uzmācīgā saziņa un telefona zvani turpinājušies aptuveni pusotru gadu;
- trijos gadījumos vajātāji bija iedomājušies, ka viņiem ir nopietnas attiecības ar savu upuri. Vienā gadījumā vajātājs draudējis ierasties mācību iestādē, kuru apmeklē cietusī persona, bet citā lietā – vajātājs esot ieradies pie sava upura un mēģinājis skaidrot attiecības un pierunāt viņu tuvībai;
- visos četros gadījumos vajāšana saistīta ar svešas personas uzmācīgu vēlmi īstenot seksuāla rakstura darbības ar cietušo, un visos aplūkotojamos vajāšanas incidentos personu dati, tajā skaitā fotogrāfijas, adreses, telefona numuri, tika iegūti sociālajos tīklos, personīgās mājas lapās internetā, bet gadījumā, kur vajātāja bija sieviete, dati tika slepeni iegūti no cietušās personas drauga telefona un datora, kas bija pieejams viņu kopīgajā darba vietā īslaicīgas prombūtnes laikā⁴⁴.

Turpretī atvaļinātais Ņujorkas pilsētas policijas pārvaldes leitnants komandieris Vernons Geberts (*Vernon J. Geberth*) vajātāju iedalījumu izveidoja, pamatojoties uz personas garīgo stāvokli: 1) psihopātiskas personas (*psychopathic personality stalkers*) un 2) psihotiskas personas (*psychotic personality stalkers*)⁴⁵.

Tradicionāli Latvijas krimināltiesībās noziedzīga nodarījuma **subjektīvās puses saturu atklāj personas psihiskā attieksme pret viņas izdarīto prettiesisko darbību**. Atbilstoši krimināltiesību teorijai noziedzīga nodarījuma subjektīvo pusi raksturo: vaina nodoma vai neuzmanības formā (pamatpazīme – ir obligāta visiem sastāviem); noziedzīga nodarījuma motīvs un mērķis jeb nolūks (papildpazīme – obligāta atsevišķiem sastāviem).

Noziedzīga nodarījuma subjektīvā puse atspoguļo saistību starp personas apziņu un gribu un viņas izdarīto nodarījumu. Tieši apziņa un griba kā personas psihiskās darbības vienots process saistībā ar viņas izdarīto noziedzīgo nodarījumu veido vainas saturu⁴⁶. Saskaņā ar KL 8. panta otrajā daļā norādīto, nosakot noziedzīgo nodarījumu izdarījušās personas vainas formu, jākonstatē šīs personas psihiskā attieksme pret noziedzīgā nodarījuma objektīvajām pazīmēm. Vaina raksturo personas psihisko attieksmi pret savu rīcību un tās sekām, kurām tā ir bijusi iemesls⁴⁷. Kā norāda zvērināts advokāts Dr. iur. Jānis Rozenbergs⁴⁸, pamats vainas pakāpju gradācijai lielākā mērā ir tieši vainas formas un veidi. Ar nodomu izdarīta noziedzīga nodarījuma gadījumā vainīgā persona, tīši un apzināti kaitējot sabiedrības interesēm, pavisam noteikti izrāda savu noraidošo attieksmi pret šīm interesēm.

Motīvs vai mērķis kā obligāta noziedzīga nodarījuma sastāva subjektīvās puses pazīme ir īpaši norādīti KL Sevišķās daļas vairāku pantu dispozīcijās vai nu kā pamatsastāva pazīme, vai kā nodarījuma kvalificējošā pazīme⁴⁹. Tātad motīvs un mērķis ir pierādāmi krimināllietā, ja tie saskaņā ar KL Sevišķās daļas normu ietverti noziedzīga nodarījuma sastāva pazīmju skaitā. Motīvs – iekšējais pamudinājums, kas virza personas gribu uz noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, nolūks jeb mērķis – rezultāts, kuru persona vēlas sasniegt, izdarot noziedzīgu nodarījumu, un emocionālais stāvoklis⁵⁰. Motīvs un mērķis ietekmē nodoma rašanos, tā virzību un īstenošanu. Motīvs ir tas aktīvais spēks, kas darbību virza uz mērķi.

Analizējamais nodarījums ir tīšs, to raksturo tiešs nodoms un speciāls nolūks – iedvest bailes upurim. Saskaņā ar KL 9. panta 2. daļu noziedzīgs nodarījums atzīstams par izdarītu ar tiešu nodomu, ja persona apzinājusies savas darbības vai bezdarbības kaitīgumu un to apzināti veikusi vai pieļāvusi, vai arī apzinājusies savas darbības vai bezdarbības kaitīgumu, paredzējusi nodarījuma kaitīgās sekas un vēlējusies to iestāšanos. **Mērķis (nolūks) ir vajāšanas patstāvīgas noziedzīga nodarījuma subjektīvās puses pazīme, kas, tāpat kā vaina, pierādāms krimināllietā.**

Būtiski ir noteikt, ka personai ir bijis pamats baidīties par savu vai savu tuvinieku drošību. Baiļu līmeņi var būt dažādi (cik pamatotas un iedarbīgas tās ir): upuris baidās par savu drošību vai piedzīvo nopietnas emocionālas ciešanas; jūtas terorizēts, nobijies vai iebiedēts; apzinās, ka vainīgais plāno savainot viņu vai citu personu vai bojāt personas īpašumu; baidīties no nopietniem miesas bojājumiem vai pat nāves⁵¹. Faktiski daudzas atsevišķas darbības, kas veido vajāšanu, pašas par sevi var būt likumīgas un apkārtējiem likties nekaitīgas. Bieži vien vajātāji izmanto upura īpašās bailes vai fobijas un paziņo par draudiem veidā, kas ārējiem lietotājiem šķiet nekaitīgs. Piemēram⁵², vainīgās personas var nosūtīt upurim ziņas vai dāvanas, kas šķiet nekaitīgas vai pat romantiskas, piemēram, rožu pušķi, bet upurim atgādina vainīgā draudus (ka diena, kad tiks saņemtas rozes, būs upura nāves diena). Upura reakcija apkārtējiem var šķist neracionāla. Tādā veidā vainīgā persona var provocēt šo reakciju, lai diskreditētu upuri vai liktu apšaubīt upura garīgo veselību.

Vajāšanas upuru pieredze apliecina, ka daudzi minētās vardarbības veicēji vajā ne tikai savu faktisko upuri, bet bieži vien arī šī vardarbības upura tuvus radniekus un draugus. Bieži vien tas būtiski palielina baiļu sajūtu un liedz kontrolēt situāciju, tāpēc šis pants attiecas arī uz šādiem gadījumiem⁵³. Upuris vajātāja darbību uztver kā draudošu, bailes rosinošu, traucējošu un nevēlamu. Tas nozīmē, ka jāpastāv objektīviem apstākļiem, kas liecina par to, ka vajātājs varētu nodarīt kaitējumu vajātajam vai tā tuviniekiem, piemēram, ir ziņas par to, ka vajātājs agrāk ir varmācīgi izturējies pret vajāto, tā tuviniekiem vai citām personām. Vajātājs ir bijis agrāk sodīts par vardarbīgiem noziedzīgiem nodarījumiem. Piemēram, cits gadījums: *vīrietis, kurš cietumā pavadījis 25 gadus, pēc atbrīvošanas no ieslodzījuma vietas uzsācis emocionāli vajāt kaimiņos dzīvojošu ģimeni. Vīrieša rīcības dēļ māte ar meitu vērsās krīzes centrā, kur nodzīvoja 30 dienas. Vajātāja rīcību var motivēt arī atriebība, greizsirdība, mantkārība, skaudība, nepareizi izprastas draudzības jūtas, naidis (kā minētajā tiesas piemērā) u. c.*

Secinājumi

1. Vajāšanas sastāvs ir noteikts kā īpašs vardarbības veids. Vajāšana rada upurī bailes, rosina nenoteiktību un grauj dzīves gaitu.
2. Vajāšana ir kriminālpārkāpums, kas apdraud personas drošību un psiholoģisko integritāti.
3. Vajāšanas gadījumā viktimizācijai tiek pakļauts viens un tas pats upuris, to veido vairāku dažādu pakāpju smaguma incidentu ķēde, kā rezultātā tiek nostabilizēta pastāvīga un ilgstoša noziedzīga nodarījuma izdarītāja ietekme uz cietušo personu.
4. Vajāšana ir aktīva, nelikumīga, draudīga darbība, kas izpaužas kā vairākkārtēja vai ilgstoša citas personas izsekošana, novērošana, draudu izteikšana vai nevēlama saziņa ar šo personu, ja upurim ir bijis pamats baidīties par savu vai savu tuvinieku drošību.
5. Objektīvā puse izpaužas kā vairākkārtēja vai ilgstoša:
 - citas personas izsekošana,
 - citas personas novērošana,
 - draudu izteikšana cietušajam,
 - nevēlama saziņa ar šo personu.
6. Vajāšanas subjekts ir ikviena fiziska, pieskaitāma persona, kura sasniegusi četrpadsmito dzīves gadu.
7. Nodarījums ir tīšs, to raksturo tiešs nodoms un speciāls nolūks, kura rezultāts ir iedvest bailes, un upurim ir bijis pamats baidīties par savu vai tuvinieku drošību.
8. Lai personu sauktu pie kriminālatbildības pēc KL 132.¹ panta, jāpastāv objektīviem apstākļiem, kas pamatotu personas drošības apdraudējumu:
 - 1) aizskarošām darbībām jābūt neatlaidīgām, traucējošām un ilgstošām, kas attiecīgajai personai

- iedveš bailes – uztraukties par drošību un nodara emocionālu kaitējumu;
- 2) darbībai ir jārada ietekme uz personas psihisko integritāti un rīcībai jāietver atkārtoti nozīmīgi notikumi. Darbībām jābūt veiktām tīši un ar nolūku iedvest bailes upurim;
 - 3) darbībai ir jābūt cēloniskā sakarā ar bailēm par savu vai tuvinieku drošību.
9. Apsūdzot personu KL 132.¹ pantā paredzētā kriminālpārkāpuma izdarīšanā, precīzi jānorāda, kādā veidā rīcība ir izpaudusies no objektīvās puses (kā tā tika izdarīta).

Atsauces

- ¹ Lejiņš, P. Krimināltiesības. Rīga: [b.i], 1940, 61 lpp.
- ² Krimināllikums: Latvijas Republikas likums. Latvijas Vēstnesis, Nr. 199/200 (1270/1261), 08.07.1998.
- ³ Black's Law Dictionary. 6th Edition. Springer, 1994, P. 102.
- ⁴ Krastiņš, U. Noziedzīga nodarījuma sastāvs un nodarījuma kvalifikācija. Teorētiskie aspekti. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2014, 12.–13. lpp.
- ⁵ Baumanis, J. Kriminālprocesa uzsākšanas krimināltiesiskie aspekti. Ceļā uz kriminālprocesa mērķi jeb kriminoloģiskie gēni. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2018, 22. lpp.
- ⁶ Beļska, A. Noziedzīga nodarījuma izpratne Latvijas un Amerikas Savienot Valstu krimināltiesībās. Promocijas darbs. Rīga: Latvijas Universitāte, 2012, 83.–84. lpp.
- ⁷ Pirms vajā – padomā par sekām!
Pieejams: <http://www.vp.gov.lv/index.php?id=69&releid=16266&yrId=2018&print=0&fromid=0> (sk. 30.01.2020.).
- ⁸ Kriminālā statistika par 2018. gadu. Iekšlietu ministrijas Informācijas centrs. Pieejams: <https://www.ic.iem.gov.lv/node/109> (sk. 16.12.2019.).
- ⁹ Kriminālā statistika par 2019. gadu. Iekšlietu ministrijas Informācijas centrs. Pieejams: <https://www.ic.iem.gov.lv/node/109> (sk. 30.10.2020.).
- ¹⁰ Liholaja, V. Noziedzīgu nodarījumu kvalifikācija. Palīgīdzeklis krimināltiesību normu piemērotājiem. Rīga: Tiesu nama aģentūra, 2019, 7. lpp.
- ¹¹ Krastiņš, U. Noziedzīgs nodarījums. Rīga: Tiesu nama aģentūra, 2000, 46. lpp.
- ¹² Strada-Rozenberga, K. Tiesiskā drošība krimināltiesībās un kriminālprocesā. Vispārējie tiesību principi: tiesiskā drošība un pašārvība. Valsts pārvalde. Bizness. Jurisprudence. Rakstu krājums. Autoru kolektīvs R. Baloža vadībā. Rīga: Tiesu nama aģentūra, 2017, 79. lpp.
- ¹³ Latvian Oxford living Dictionaries. Pieejams: <https://lv.oxforddictionaries.com/skaidrojums/vajaj> (sk. 27.01.2020.).
- ¹⁴ Latviešu valodas vārdnīca / autoru kolektīvs. Rīga: Avots, 2005, 255. lpp.
- ¹⁵ Cyberstalking: Help protect yourself against cyberstalking. Pieejams: <https://us.norton.com/internetsecurity-how-to-how-to-protect-yourself-from-cyberstalkers.html> (sk. 29.01.2020.).
- ¹⁶ Mincs, P. Krimināltiesību kurss. Vispārējā daļa. Otrs pārstrādātais un papildinātais izdevums. Rīga: Autora izdevums, 1934, 75 lpp.
- ¹⁷ Krastiņš, U. Noziedzīgs nodarījums. Rīga: Tiesu nama aģentūra, 2000, 66. lpp.
- ¹⁸ Judins, A. Krimināltiesību terminu skaidrojošā vārdnīca. Rīga: RaKa, 1999, 117. lpp.
- ¹⁹ Ārstniecības likums: Latvijas Republikas likums. Latvijas Vēstnesis, Nr. 167/168, 01.07.1997.
- ²⁰ Ķinis, U. Kibervajāšanas krimināltiesiskie aspekti. Tēzes. RSU Zinātniskā Konference. Sociālās zinātnes. 2018. gada 22.–23. martā. Rīga: RSU, 2018.
- ²¹ Ķinis, U. Noziedzīga nodarījuma – kibervajāšana objekta un objektīvās puses raksturojums.// Administratīvā un Kriminālā Justīcija, Nr. 2/2018, 48.–52. lpp.
- ²² Krastiņš, U. Noziedzīgs nodarījums. Rīga: Tiesu nama aģentūra, 2000, 49. lpp.
- ²³ Krastiņš, U. Noziedzīga nodarījuma sastāvs un nodarījuma kvalifikācija. Teorētiskie aspekti. Rīga: Tiesu nama aģentūra, 2014, 74 lpp.
- ²⁴ Krastiņš, U. Mācība par nozieguma sastāvu. Rīga: Zvaigzne ABC, 1995, 39. lpp.
- ²⁵ Likumprojekta “Grozījumi Krimināllikumā” anotācija.
Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS12/saeimalivs12.nsf/0/1995DC23D08AA716C225808E002F9306?OpenDocument#a#b> (sk. 15.12.2019.).
- ²⁶ Par sistemātisku kaimiņu vajāšanu vīrietim piespriež piespiedu darbu. Pieejams: <http://www.prokuratūra.gov.lv/lv/jaunumi/2019/pazinojumi-presei/par-sistematisku-kaiminu-vajasanu-virietim-piespriez-piespiedu-darbu-2045> (sk. 12.12.2019.).
- ²⁷ Par vajāšanu ieviests kriminālatbildību. Pieejams: <https://lvportals.lv/skaidrojumi/288494-par-vajasanu-ieviesis-kriminalatbildibu-2017> (sk. 14.12.2019.).
- ²⁸ Andersone, Dž. Personas datu aizsardzības krimināltiesiskie aspekti: Promocijas darbs. Rīga: Latvijas Universitāte, 2018, 87. lpp.; Boon, J.C.W., Sheridan, L. Stalker typologies: A Law Enforcement Perspective // Journal of Threat Assessment, 2002, 1, pp. 75–97.
- ²⁹ Krastiņš, U., Liholaja, V., Niedre, A. Krimināltiesības. Vispārīgā daļa. Trešais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008, 113. lpp.

- ³⁰ Ķinis, U. Noziedzīga nodarījuma – kibervajāšana objekta un objektīvās puses raksturojums. Administratīvā un Kriminālā Justīcija, Nr. 2/2018.
- ³¹ Augstākās tiesas Senāta krimināllieta departamenta 2013. gada 20. jūnijā lēmums lietā SKK-288/2013, krimināllieta Nr.11092185908.
- ³² Andersone, Dž. Personas datu aizsardzības krimināltiesiskie aspekti. Promocijas darbs. Rīga: Latvijas Universitāte, 2018, 86 lpp.
- ³³ Vardarbība pret sievietēm — ES mēroga apsekojums. Pieejams: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2014-vaw-survey-factsheet_lv.pdf (sk. 10.12.2019.).
- ³⁴ Boon, J.C.W. and Sheridan, L. Stalker typologies: A Law Enforcement Perspective // Journal of Threat Assessment, 2002, 1, pp. 75–97.
- ³⁵ Vardarbība pret sievietēm – ES mēroga apsekojums. Pieejams: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2014-vaw-survey-factsheet_lv.pdf (sk. 15.12.2019.).
- ³⁶ Juridisko terminu vārdnīca / autoru kolektīvs. Rīga: Nordik, 1998, 247. lpp.
- ³⁷ Krastiņš, U., Liholaja, V. Krimināllikuma komentāri. Pirmā daļa (I-VIII² nodaļa). Otrais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2018, 197. –198. lpp.; Stalking is a crime called criminal harassment. Canada: Department of Justice, 2003. Pieejams: https://www.justice.gc.ca/eng/rp-pr/cj-jp/fv-vf/stalk-harc/pdf/har_e-har_a.pdf (sk. 10.12.2019.); Krastiņš, U., Liholaja, V. Krimināllikuma komentāri. Otrā daļa. Rīga: Tiesu nama aģentūra, 2018, 486. lpp.; Andersone, Dž. Personas datu aizsardzības krimināltiesiskie aspekti. Promocijas darbs. Rīga: Latvijas Universitāte, 2018, 89. lpp.
- ³⁸ Krastiņš, U. Noziedzīga nodarījuma sastāvs un nodarījuma kvalifikācija. Teorētiskie aspekti. Rīga: Tiesu nama aģentūra, 2014, 74. lpp.
- ³⁹ Mežulis, D. Krimināltiesības shēmās. Vispārīgā daļa. Rīga: SIA “Biznesa augstskola Turība”, 2013, 52. lpp.
- ⁴⁰ Pirms vajā – padomā par sekām. Pieejams: <http://www.vp.gov.lv/index.php?id=69&releid=16266&yrId=2018&print=0&fromid=0> (sk. 10.12.2019.).
- ⁴¹ Stalking is a crime called criminal harassment. Canada: Department of Justice, 2003. Pieejams: https://www.justice.gc.ca/eng/rp-pr/cj-jp/fv-vf/stalk-harc/pdf/har_e-har_a.pdf (sk. 12.12.2019.).
- ⁴² Stalking is a crime called criminal harassment. Canada: Department of Justice, 2003. Pieejams: https://www.justice.gc.ca/eng/rp-pr/cj-jp/fv-vf/stalk-harc/pdf/har_e-har_a.pdf (sk. 12.12.2019.).
- ⁴³ Krastiņš, U., Liholaja, V. Krimināllikuma komentāri. Otrā daļa. Rīga: Tiesu nama aģentūra, 2018, 486 lpp.
- ⁴⁴ Andersone, Dž. Personas datu aizsardzības krimināltiesiskie aspekti. Promocijas darbs. Rīga: Latvijas Universitāte, 2018, 89. lpp.
- ⁴⁵ Geberth, V. J. Stalkers // Law and Order, 1992, 40 (10), pp. 138.
- ⁴⁶ Krastiņš, U. Noziedzīgs nodarījums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2000, 88 lpp.
- ⁴⁷ Judins, A. Krimināltiesību terminu skaidrojošā vārdnīca. Rīga: Raka, 1999, 172 lpp.
- ⁴⁸ Rozenbergs, J. Vainas institūts krimināltiesībās un tā nozīmes noziedzīga nodarījuma kvalifikācijā. Promocijas darbs. Rīga: Latvijas Universitātes Juridiskā fakultāte, 2012, 27. lpp.
- ⁴⁹ Krastiņš, U. Noziedzīga nodarījuma sastāvs un nodarījuma kvalifikācija. Teorētiskie aspekti. Rīga: Tiesu nama aģentūra, 2014, 187 lpp.
- ⁵⁰ Liholaja, V. Noziedzīgu nodarījumu kvalifikācija: Likums. Teorija. Prakse. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2007, 67. – 73. lpp.
- ⁵¹ Responding to stalking. A Guide for Advocates. SPARC. Pieejams: <https://www.stalkingawareness.org/wp-content/uploads/2018/11/Advocate-Guide.pdf> (sk. 15.12.2019.).
- ⁵² Responding to stalking. A Guide for Advocates. SPARC. Pieejams: <https://www.stalkingawareness.org/wp-content/uploads/2018/11/Advocate-Guide.pdf> (sk. 15.12.2019.).
- ⁵³ Konceptuāls ziņojums “Par Latvijas pievienošanos Eiropas Padomes Konvencijai par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē novēršanu un apkarošanu”, 2016. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/282156-par-konceptualu-zinojumu-par-latvijas-pievienosanos-eiropas-padomes-konvencijai-par-vardarbibas-pret-sievietem-un-vardarbibas-g> (sk. 30.01.2020.).

Аннотация

1 января 2018 года в Латвии вступили в силу поправки к Уголовному закону, предусматривающие уголовную ответственность за преследование лица.

Цель статьи состоит в том, чтобы, основываясь на теорию и практику уголовного права, дать характеристику элементов преследования. В ходе своего исследования автор предоставляет положения теории уголовного права и выделяет элементы преследования. Объектом исследования являются уголовно-правовые отношения, возникающие, когда одно лицо преследует другое лицо. Предметом исследования является уголовно-правовое

регулирование, которое необходимо соблюдать при установлении уголовной ответственности.

В исследовании используются следующие методы юридической интерпретации: грамматический, системный, телеологический и исторический, а также аналитический метод для анализа доктрины и практики уголовного права. В исследовании используются доктрины уголовного права, национальные нормативные акты и юридическая литература, соответствующая цели работы.

Проведенный анализ позволяет сделать выводы, что преследование охватывает широкий спектр социально-психологических моделей поведения, которые проявляются в повторной виктимизации жертвы и нанесении ей определенного вреда. Преследование – это активное, незаконное, несущее угрозу действие, которое выражается в повторном или длительном преследовании лица, слежении, угрозах или нежелательном контакте с этим лицом, когда у жертвы были основания опасаться за свою безопасность или безопасность своих родственников.

Ключевые слова: уголовная ответственность, преследование, действие, преступление, состав преступления.